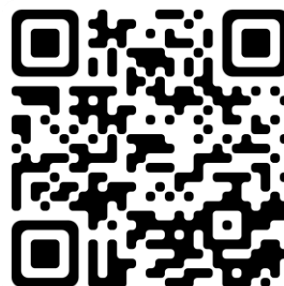

DOI 10.37491/UNZ.97.3
УДК 347.91

Надія БОНДАРЕНКО-ЗЕЛІНСЬКА¹

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА ІСТОРИЧНОГО АНАЛІЗУ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Глобальні процеси міжнародної інтеграції та поглиблення транскордонного співробітництва обумовило процес активної імплементації зарубіжного досвіду врегулювання конфліктів у національний механізм захисту прав особи. Водночас методи порівняльно-правового, історичного аналізу в процесі дослідження АВС та для напрацювання теоретичного підґрунтя відповідних змін у сфері права та правозастосовній практиці застосовуються неналежним чином. Мають місце непоодинокі випадки запозичення зарубіжного досвіду без врахування культурних, історичних, ментальних особливостей українського суспільства. Це на практиці призводить до чисельних проблем та знижує ефективність застосування примирних процедур. Метою дослідження є висвітлення відповідних проблем та окреслення шляхів їх вирішення. Для досягнення вищевказаної мети використовувалися методи порівняльно-правового та історичного аналізу, прогнозування, моделювання та ін. Розглянуто проблематику впровадження способів АВС без належних ґрунтовних порівняльно-правових досліджень, які мали б передувати процесу фактичного впровадження в практику примирних процедур. На підставі аналізу національної правозастосовної практики врегулювання сімейних спорів та власного практичного досвіду авторки, думок

¹ кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри цивільного права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, flaming_n@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8570-6920>.

дослідників та практиків висвітлено наявні проблеми й запропоновано окремі шляхи їх розв'язання. Особлива увага приділяється огляду зарубіжного досвіду застосування різних інструментів медіації. Висвітлено специфіку застосування інструментів медіації в українських реаліях. Обґрунтовано висновок про те, що для українського суспільства більш ефективним є застосування комбінованих процедур, у яких медіація є одним з елементів. Підкреслено, що з методологічного погляду узгодження національного приватноправового інструментарію з міжнародним повинно ґрунтуватися на переконанні в тому, що це дійсно те, що потрібно Україні. А для цього повинні бути враховані культурна та ментальна специфіка, національна ідентичність українського суспільства, сучасні соціальні реалії, в т.ч. виклики війни.

Ключові слова: методи наукового дослідження, альтернативне врегулювання спорів, врегулювання спору за участю судді, медіація, консиліація, комбіновані примирні процедури, інструменти медіації, конфлікт, спір, сімейні спори.

«Запозичення самого кращого досвіду — це не механічне перенесення окремих методів і прийомів в свою роботу, а перенесення ідей. Щоб вчитися у кращих майстрів, треба в чомусь переконатися»
В. О. Сухомлинський [1, с. 38]

Вступ. У юридичній літературі проблема методології дослідження способів примирних процедур загалом та способів альтернативного вирішення спорів зокрема не була предметом спеціального дослідження. Однак це питання має надзвичайно велике теоретичне і практичне значення, адже результати будь-якого наукового пошуку багато в чому визначаються його правильною методологією. Різні мета та завдання, а також прийоми та способи дослідження, обрані вченими при аналізі одного і того ж явища, зумовлюють неоднакові результати та відповідно різні висновки, їх теоретичну та практичну значимість [2, с. 78]. З одного боку, наявність альтернативних поглядів на одне і те саме явище можна було б схвалити, оскільки це дозволяє розглядати його під різними кутами зору, а отже — знаходити більше варіантів вирішення тієї чи тієї проблеми. Проте з іншого — таке розмаїття посилює дискусійність окресленої проблематики й ускладнює можливість створення ефективного механізму правового регулювання, адже за таких умов немає єдиних поглядів на перспективи та зміст необхідних змін у законодавстві, а отже — теоретичного підґрунтя для таких змін [3, с. 36].

З цього приводу влучним вбачається твердження О. В. Гетманцева про те, що важливість методологічного рівня дослідження, як наукового інструмента пізнання, полягає у формуванні цілеспрямованого і свідомого характеру наукової діяльності, як діяльності, що дає можливість досягти достовірного наукового результату шляхом використання наукових методів дослідження [4, с. 76].

Обрані методи дослідження повинні відповідати рівневі розвитку суспільних відносин, інакше вони можуть призвести до неправильних результатів і негативних наслідків [5, с. 123]. Крім того, правильне обрання методів для наукового пізнання альтернативних способів ефективного вирішення спорів на засадах примирення набуває нового змісту та значення, зважаючи на воєнну ситуацію в країні та ескалацію, на тлі триваючого стресу, конфліктних ситуацій у суспільстві. При цьому, на нашу думку, самого лише пошуку ефективних у сучасних умовах методів пізнання недостатньо, процес пізнання потребує правильного їх застосування у сфері альтернативного врегулювання спорів (далі — АВС).

Дослідження способів АВС загалом та медіації зокрема не мають давніх традицій в українській юридичній науці, хоча представлені плеядою провідних українських науковців та практиків, серед яких: О. Верба-Сидор, Н. Волкова, Н. Гресь, Г. Єрьоменко, С. Запара, І. Ізарова, О. Карпенко, С. Корінний, Н. Мазаракі, Ю. Притика, В. Прущак, В. Резнікова, Л. Романадзе, Н. Сакара, О. Спектор та інші. Утім, значна кількість докторальних досліджень проблематики АВС дещо оминули питання методології наукового пошуку в цій царині [6; 7; 8; 9].

Особливе значення у сфері АВС набувають порівняльно-правовий та історико-правовий методи (або ж методи порівняльно-правового та історичного аналізу). Це обумовлено, з одного боку, євроінтеграційними процесами [10, с. 5] та поглибленням транскордонного співробітництва, що викликало зростання методологічної ваги порівняльно-правових дослідження, а з іншого — порівняльно-правовий метод дозволяє зіставити прогресивний зарубіжний досвід з українським та виявити між ними спільне та відмінне та прораховувати не тільки можливі зміни, але і їхні наслідки. Тому наразі порівняльно-правовий метод посідає одне з чільних місць у методологічному інструментарії юридичної науки [11, с. 32] загалом та в дослідженні альтернативного врегулювання спорів зокрема.

Водночас обов'язковою складковою процесу пізнання будь-якого правового явища та прогнозування напрямів його модернізації повинно бути вивчення умов його виникнення та історичних етапів розвитку.

Відтак **метою** цієї статті є розкриття проблем використання методів порівняльно-правового та історичного аналізу у сфері альтернативного врегулювання спорів і зумовлені ними складнощі імплементації зарубіжного досвіду (юридичних способів, прийомів та технік врегулювання конфліктів) у національний механізм захисту прав особи.

Виклад основного змісту. У загальному розумінні порівняльно-правовий метод — це метод вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення однойменних правових норм, інститутів, принципів тощо та практики їх застосування. Основним логічним прийомом у межах цього методу є порівняння [12, с. 157]. Це дає змогу завдяки зіставленню правових явищ виявляти загальні (спільні), подібні ознаки, на підставі яких здійснюється групування та ідентифікація, а також відмінні риси, які до-

звояють вирізняти утворену групу серед інших [13, с. 157–158]. Відтак порівняння дає можливість обрати найкращі приклади зарубіжного досвіду для імплементації в національну правову дійсність.

Утім, попри явну простоту, порівняння є непростим завданням методології, адже перш ніж впроваджувати певний досвід, потрібно враховувати об'єктивні умови і фактори, які спричинили виникнення та розвиток тих чи тих інститутів у зарубіжному праві і в праві України, враховувати функціональні та історико-культурні національні особливості, а також рівень правової культури і правових традицій. Тому застосування порівняльно-правового методу потребує паралельного використання методу історичного аналізу, що сприяє глибшому пізнанню суті досліджуваних явищ, та, ґрунтуючись на наявних фактах, виявляє, з одного боку, загальне, необхідне і закономірне, а з іншого — суттєво нове, відмінне.

Так, у результаті дослідження історико-правових передумов виникнення та розвитку примирних процедур на території України в свій час нами було констатовано, що здатність більшості пересічних українців як сторін конфлікту самостійно знаходити варіанти його мирного вирішення на дуже низькому рівні. Тому найбільш близькими і зрозумілими для українців є способи АВС та їхні інструменти, що передбачають допомогу посередника, його поради [14; 15, с. 41–57]. Зважаючи на це, введення в національний механізм захисту прав особи процедури врегулювання спору за участю судді (моделі судової консиліації) в 2017 році видавалося цілком виправданим. Однак цю примирну процедуру було запроваджено у судовій процесі України переважно на основі результатів одного експерименту — проекту «Суддівська освіта — для економічного розвитку» (2013–2016 роки), що проводився Вищою кваліфікаційною комісією суддів України за сприяння уряду Канади та в якому брали участь лише два адміністративні суди й один суд загальної юрисдикції м. Одеси та м. Івано-Франківська [16]. Однак ґрунтовні доктринальні дослідження з цієї проблематики розпочалися вже після нормативного закріплення відповідної примирної процедури [8].

Поспішність впровадження та неправильне застосування порівняльно-правового методу в частині використання юридичних конструкцій, понять, термінів, строків при правовій регламентації [17, с. 66–68] нівелювало позитивний потенціал цієї примирної процедури. Так, при законодавчій регламентації було недостатньо акцентовано увагу на такій ознаці, притаманній консиліаційним процедурам, як можливість посередника консультувати сторін конфлікту. З одного боку, відповідне повноваження «ніби» вбачається із змісту наприклад, ч.ч. 4, 5 ст. 203 ЦПК України, в якій зазначено, що суддя може звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, запропонувати сторонам та (або) їхньому представнику можливий(і) шлях(и) мирного врегулювання спору. А з іншого — в ч. 6 ст. 203 ЦПК України закріплено правило такого змісту: «Під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі». І для де-

яких практиків та дослідників така регламентація стала підставою ототожнення врегулювання спорів за участю судді з медіацією [18, с. 6, 8; 19, с. 177, 179].

Утім, якщо згадати, що поради і рекомендації можуть бути й «НЕюридичними», наприклад, щодо морально-етичних цінностей, доцільності звернення сторін конфлікту до психолога чи соціального працівника, необхідності проведення економічної оцінки майна тощо, то стає очевидним, що можливість судді давати такі поради сторонам конфлікту законом не обмежена. А отже, врегулювання спору за участю судді не є медіацією хоча б тому, що медіатор не може нічого радити сторонам чи пропонувати власні варіанти вирішення їхнього конфлікту [15, с. 113].

Таким чином, неправильне застосування порівняльно-правового методу спричинило вищевказані проблеми розуміння природи відповідної примирної процедури, що призводить до помилок при її застосуванні: нерозуміння в яких випадках вона є найбільш ефективною, а в яких випадках доцільним є застосування інших способів АВС.

Ілюстративним у цьому плані є інший приклад з практики². У справі № 444/2986/22 за позовом про поділ майна подружжя, яке придбане та набуто під час проживання в зареєстрованому шлюбі, що перебувала в провадженні Жовківського районного суду Львівської області, представники сторін подали спільну заяву, в якій клопотали перед судом про проведення процедури врегулювання спору за участю судді. Задовольняючи відповідне клопотання, суд на підставі п. 4⁻¹ ч. 1 ст. 251 ЦПК України постановив ухвалу про зупинення провадження на час проведення медіації. Пізніше, за клопотанням представника відповідача, суд виправив свою помилку і на підставі п. 5 ч. 1 ст. 251 ЦПК України зупинив провадження у цивільній справі на період проведення врегулювання спору за участю судді та призначив у справі першу спільну нараду.

Вбачається, що суд інтуїтивно правильно визначив, що у вказаній справі ефективнішим було б проведення медіації, а не врегулювання спору за участю судді. Утім, сторони, можливо, не розуміючи відмінностей між цими видами посередництва, наполягли саме на врегулюванні спору за участю судді. А в результаті проведення врегулювання спору за участю судді сторони так і не досягли згоди, й справа була передана іншому судді [20; 21].

Дещо краща ситуація з медіацією³. Водночас, як показує історичний аналіз цієї примирної процедури, вона теж почала впроваджуватися в

² За загальним правилом, усі примирні процедури є конфіденційними, і не підлягають розголошенню не тільки відомості про конфлікт та процес його обговорення, а й навіть про сам факт застосування того чи того способу АВС до конкретної конфліктної ситуації. Тому для ілюстрації кейсів у статті наводяться лише відомості, що знаходяться в відкритому доступі в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

³ Перш ніж 16 листопада 2021 р. було прийнято Закон України «Про медіацію» [22], з 2007 по 2021 роки було проведено низку експериментів/пілотних проєктів [23–26], мали місце десятки доктринальних досліджень цього способу АВС і в

практику раніше, ніж відбулося її доктринальне осмислення⁴. Невипадково і тут унаслідок неправильного застосування методу порівняльно-правового аналізу спостерігаються проблеми щодо використання юридичних термінів при правовій регламентації.

Так, наприклад, у медіаційній практиці іноземних країн термін «медіаційна угода» в одних випадках використовується для позначення документа, яким оформляються результати медіації [28], в інших — для фіксування домовленості про проведення медіації в перспективі [29].

З погляду української мови, прикметник «медіаційна» є відносним⁵, тобто таким, що вказує на відношення до предмета/дії. Тому термін «медіаційна угода» має тлумачитися як угода, що стосується медіації⁶ і приймається в її процесі/за її результатами. Невипадково в українській юридичній доктрині цей термін цілком підставно використовується саме в такому розумінні [27, с. 65; 30]. Утім, у законодавстві України цей термін використано для позначення угоди про медіацію (п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію») [22], а не про результати медіації. Крім того, останній документ не має визначеного місця в системі вітчизняних правочинів, його юридична сила залишається нечітко визначеною законодавцем, що на практиці нівелює значення таких угод [31]⁷.

Також наразі в Україні широко застосовуються процедури врегулювання спорів онлайн, при тому, що проблематика онлайн-врегулювання спорів стала предметом наукових досліджень в Україні відносно недавно [33; 34]. Тобто фактично практичне проведення примирних процедур онлайн також випереджає проведення доктринальних досліджень цього способу комунікації зі сторонами спорів.

Фасилітація і переговори, не як форми соціальної взаємодії, а як способи врегулювання конфліктів, досі не стали самостійним предметом ґрунтовних наукових досліджень. Хоча деякі аспекти їх застосування і потрапили в коло наукових інтересів окремих науковців [35, с. 75].

Також можна констатувати чисельність проблеми застосування порівняльно-правового методу у сфері АВС, що пов'язані з випадками прямого копіювання певного зарубіжного досвіду та «вживлення» його в українську практику. Подібне ми можемо спостерігати з вибором інструментів примирення, що застосовуються при проведенні тих чи тих примирних процедур. Нерідко відповідні інструменти впроваджені без врахування особливостей

різний час на обговорення Верховної Ради України було представлено низка проєктів відповідного Закону [15, с. 56–57; 27].

⁴ Фактично перші медіаційні групи почали функціонувати в Україні з 90-х років ХХ ст. [15, с. 46; 24, с. 16–24; 25], а активне доктринальне дослідження цієї проблематики та законопроектна робота розпочалися тільки в 2006–2007 рр.

⁵ Відносні прикметники творяться за допомогою суфіксів -н-, -ан-, -ян-, -ов-, -ев-, -ськ-.

⁶ Медіації реально проведеної, а не гіпотетичної, яка може і не відбутися.

⁷ Цю проблему ілюструє і приклад, наведений нами нижче у справі № 753/19085/18 [32].

української дійсності, а тому і «не працюють» на тому рівні⁸, як країнах, звідки було запозичено відповідний досвід (Канада, США, Німеччина, Велика Британія, Італія тощо).

Наразі в Україні ефективність медіації, наприклад, у сімейних конфліктах визнається більшістю дослідників [35, с. 13, 72–75; 36; 37; 38, с. 101; 39–42]. Утім, конкретна практика проведення примирних процедур не така оптимістична.

Так, наприклад, у провадженні Дніпровського районного суду м. Києва перебувала справа № 755/7813/19 про визначення місця проживання дитини. Як вбачається з рішення суду в цій справі, між сторонами у свій час було проведено медіацію, за результатами якої було укладено договір про визначення місця проживання дітей, умов їх утримання та участі батьків у їх вихованні. Утім, вочевидь, у процесі медіації не було ефективно врегульовано конфлікт, якщо сторони звернулися до суду щодо питань, що були предметом медіації [43].

У справі № 711/2287/21, що розглядалася Придніпровським районним судом м. Черкаси, одна зі сторін вказувала на те, що між ними була спроба врегулювання конфлікту за допомогою медіації, але її було припинено через односторонню відмову іншої сторони [44].

У справі № 756/7815/20 за первинним та зустрічними позовами про усунення перешкод у спілкуванні з дітьми та встановлення способу та порядку участі батьків у вихованні та спілкуванні з дітьми, що перебувала в провадженні Оболонського районного суду міста Києва, один з подружжя намагався через інститут забезпечення позову закликати іншого до участі в сімейній медіації ..., але безуспішно [45].

Ці та інші приклади свідчать, що наразі медіація хоча й отримала формальне закріплення в Україні, але проводиться за загальними правилами, запозиченими із зарубіжного досвіду, без врахування специфіки української ментальності та умов сучасної української дійсності.

Для ілюстрації ситуації зупинимося детальніше на конкретних інструментах медіації та проблемах їх застосування.

Моделі медіації в розвинених країнах (Канаді, США, Великій Британії, Німеччині та ін.), як правило, передбачають можливість ретельної підготовки до примирної процедури, проведення певної кількості індивідуальних зустрічей зі сторонами конфлікту, помірне використання інструментів рапорту і акцент на таких техніках, як: активне слухання (невербальне), перефразування, луна-повтор, техніка запитань.

Утім, цей досвід наслідуваний окремими практиками без адаптації до українських реалій, призводить до ситуацій, подібних до висвітлених нами вище, адже медіаційна процедура, як і інші способи АВС, пройшла перевірку часом у розвинених країнах, а тому зарубіжні медіатори вже користуються визнанням в очах громадян своїх країн і, як правило, не потребують додаткових засобів для формування довіри та підтвердження свого авторитету.

⁸ У вказаних країнах, за даними з різних джерел, частка позитивного врегулювання конфліктів становить 70–90 %.

Натомість українським медіаторам потрібно ще вибудувати професійну репутацію та сформувати довіру суспільства. За таких умов вбачається доцільним дуже обережне використання популярних за кордоном індивідуальних зустрічей зі сторонами. При медіації за участю українців варто віддавати перевагу комунікації за участі обох сторін конфлікту, щоб у жодній з них не виникало сумнівів у нейтральності посередника.

Також в Україні медіатору доводиться значно інтенсивніше, ніж посередникам в інших країнах, працювати з емоціями сторін конфлікту⁹, потрібно бути не тільки «нейтральним», а й «ментально рівнонаближеним» до сторін конфлікту та здатним надати підтримку¹⁰ останнім. А в умовах війни, особливо якщо один з учасників конфлікту перебуває в зоні активних бойових дій, медіатор повинен миттєво реагувати на запити сторін, і про час на підготовку до медіації мова не йде¹¹.

У цьому контексті дуже перспективною є пропозиція Л. Д. Романадзе щодо запровадження інформаційно-оціночних зустрічей з медіатором, у ході яких нейтральний посередник міг би інформувати сторони спору про доступні методи позасудового вирішення їхнього спору [46, с. 694–696].

На нашу думку, такі зустрічі могли б бути актуальними не тільки для медіації, а й інших примирних процедур. На них могла б проводитись як роз'яснювальна робота щодо суті та специфіки того чи того способу АВС, так і робота з нормалізації рівня емоційності учасників конфлікту, аби на момент початку примирної процедури останні вже могли вести конструктивний діалог.

Водночас варто передбачити можливість проведення таких інформаційно-ознайомчих зустрічей у конкретному спорі як одним і тим самим, так і різними посередниками (на розсуд сторін). Це дозволило б частково посприяти формуванню довіри у сторін конфлікту до посередників.

Також, повертаючись до методу історичного аналізу, вважаємо за доцільне детальніше зупинитись на виявленій ментальній потребі українців у підтримці, в отриманні порад, при врегулюванні конфліктів [14]. Зважаючи на незадовільний рівень правової культури значної частини українського суспільства [47], вбачається, що більш ефективним в умовах української дійсності є застосування не класичної медіації, а комбінованих процедур, у яких медіація виступала б одним з етапів [48] «медіації-консиліації», «медіації-нейтрального встановлення фактів», «медіації-арбітражу» тощо.

На підтвердження цього висновку можна навести наступний приклад з судової практики.

⁹ Це обумовлено не тільки темпераментом українців, а й загальною стресовою ситуацією, яка наразі є в країні і зберігатиметься ще не один рік після завершення російсько-української війни.

¹⁰ Мова йде не про поради. А про здатність ментально підтримати та дати адекватний зворотній зв'язок навіть у тих випадках, коли сторони конфлікту в процесі медіації виходять за межі предмету медіації.

¹¹ Онлайн-медіація проводиться в той момент, коли сторони мають таку можливість і часто між моментом звернення щодо проведення медіації і самою примирною процедурою інтервал складає лише кілька годин.

У провадженні Дарницького районного суду м. Києва було ініційовано справу № 753/19085/18 про видачу судового наказу про стягнення аліментів на утримання трьох неповнолітніх дітей у розмірі $\frac{1}{2}$ частини з усіх доходів батька. Заяву матері дітей було задоволено. Через деякий час до суду звернувся боржник (батько дітей) із заявою про перегляд судового наказу за нововиявленими обставинами. У заяві він посилався на те, що між ним та стягувачкою у свій час було проведено медіацію, за результатами якої було укладено медіаційну угоду¹². За умовами цієї угоди, він зобов'язався придбати в рахунок сплати майбутніх аліментів на утримання трьох неповнолітніх дітей об'єкт нерухомості (квартиру). Квартиру він придбав і на прохання стягувачки оформив її на їхню спільну повнолітню доньку.

Утім, у змісті представленої суду медіаційної угоди домовленість сторін було сформульовано іншим чином: було зазначено, що батько дітей зобов'язується придбати матері своїх дітей нову однокімнатну квартиру в м. Ірпінь площею не менше як 30 кв² у певний термін, після чого заявниця зобов'язується не висувати до нього фінансових вимог.

Таким чином, документ, складений за результатами медіації, жодним чином не регламентував питання утримання неповнолітніх дітей, як був переконаний боржник [32].

Не вдаючись до дискусії щодо питання, хто зі сторін правий, а хто ні, можемо констатувати очевидне: якби обидві сторони отримали під час медіації професійну юридичну консультацію щодо умов, які фіксуються в угоді та їхніх наслідків, такої б ситуації не сталося.

Як це можна було б здійснити технічно, зважаючи на той факт, що медіатор, навіть якщо він є юристом, не може давати порад сторонам конфлікту? Шляхом застосування згаданих нами вище комбінованих процедур. Наприклад, «мед-конс-мед», коли на етапі перевірки альтернативних рішень на життєздатність, можна було б від медіації перейти до консиліації, на якому посередник-юрист міг би кваліфіковано проконсультувати сторін щодо змісту та юридичних наслідків рішень, серед яких вони обирають остаточне. Після цього повернутися до медіації й укласти фінальну угоду.

Підбиваючи підсумки, слід визнати, що впровадження більшості нових способів АВС здебільшого випереджало відповідні наукові дослідження. Тобто більшість таких примирних процедур та їхніх інструментів запроваджувалися без достатнього доктринального обґрунтування і з неналежним використанням методів порівняльно-правового та історичного аналізу. Можемо виділити такі основні проблеми, пов'язані з їх неналежним застосуванням у механізмі правового регулювання та на практиці у сфері АВС:

1) запровадження зарубіжного досвіду без врахування історико-культурної, правової, соціальної специфіки українського суспільства, зокрема шляхом прямого копіювання;

¹² Мова йде про угоду за результатами медіації.

2) відсутність ґрунтовних доктринальних досліджень на момент фактичного впровадження в національну практику окремих способів АВС та (або) їхніх інструментів;

3) неправильне застосування юридичних конструкцій, понять, термінів, строків при правовій регламентації способів АВС.

Для вирішення вищевказаних проблем вбачається доцільним запропонувати таке:

1) подальше узгодження національного приватноправового інструментарію з міжнародним у сфері АВС повинно відбуватися з урахуванням культурної та ментальної специфіки, національної ідентичності українського суспільства, сучасних соціальних реалій, у т.ч. викликів війни;

2) потрібно рекомендувати правничим школам та науковим установам вивчення та розробку фундаментальних та прикладних тем правових досліджень з проблем АВС;

3) доцільно надати державну фінансову підтримку тим науково-дослідним установам, що займаються дослідженням цієї проблематики та формують нові теоретико-методологічні підходи до розуміння АВС в Україні;

4) варто також запровадити низку практичних експериментів щодо застосування нових способів АВС, зокрема комбінованих примирних процедур: «медіації-консиліації», «медіації-нейтрального встановлення фактів», «медіації-арбітражу»¹³, а також щодо доповнення наявних примирних процедур інформаційно-ознайомчими зустрічами.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів. Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.
2. Горник В. Г., Нищенко Є. В. Підходи до дослідження державного регулювання майнових відносин. *Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160-ї річниці від дня народження В. І. Вернадського* : матер. Міжн. наук.-практ. конф., 16–17 березня 2023 р., м. Київ. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. Ч. 2. С. 78–79. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-303-6-18>.
3. Петрова С. М. Участь нотаріуса у цивільному процесі. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 251 арк.
4. Гетманцев О. В. Методологія науки цивільного процесуального права. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. Вип. 578. Правознавство. С. 76–79.
5. Васильєв С. В. Загальноправові та спеціальні методи дослідження джерел цивільного процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3 (47). С. 123–128. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL: <https://t.ly/Gvl65>.
6. Дейнека В. М. Примирні процедури вирішення трудових спорів. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2015. 200 арк.
7. Корінний С. О. Впровадження медіації в адміністративний процес. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ужгород, 2019 243 арк.

¹³ У практиці Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України з 01 січня 2023 р. уже впроваджуються процедури «медіація-арбітраж» та «арбітраж-медіація-арбітраж» [49].

8. Прущак В. Є. Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України. Дис. ... д-ра філос. 081 Право. Одеса, 2020. 192 арк.
9. Гринь Д. В. Медіація як альтернатива вирішення індивідуальних трудових спорів. Дис. ... д-ра філос. 081 Право. Харків, 2023. 203 арк.
10. Крупчан О. Д., Кочин В. В. Методологічні засади свободи у цивілістичних дослідженнях. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19. С. 5–8. <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.1>.
11. Крупчан О. Д. Методологічні виміри сучасного вітчизняного приватного права. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 30–34. URL: <https://t.ly/YyJC4>.
12. Юркевич Х. Порівняльно-правовий метод у конституційно-правових дослідженнях. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 156–160.
13. Вдовічена Л. І. Актуальність порівняльно-правової методології у науці фінансового права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 2. С. 156–160.
14. Каменков В. С., Бондаренко-Зелинская Н. Л. К вопросу о модернизации национального механизма защиты прав человека. *Університетські наукові записки*. 2014. № 2 (50). С. 79–90. *Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*. URL: <https://t.ly/NA5WT>.
15. Вступ до альтернативного вирішення спорів / під ред. У. Хелльманна, Н. Л. Бондаренко-Зелінської. *Хмельницький : Хмельницький університет управління та права*, 2017. 234 с.
16. Українсько-канадський проект «Освіта суддів — для економічного розвитку». *Вища кваліфікаційна комісія суддів України*. URL: <https://t.ly/uY3MP>.
17. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Врегулювання спору за участю судді: проблеми та перспективи застосування. *Університетські наукові записки*. 2018. № 3–4. С. 62–70. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL: <https://t.ly/VVeFY>.
18. Тиханський О. Б., Берестова І. Е. Врегулювання спору за участю судді. Глава 4 розділу III Цивільного процесуального кодексу України. Київ : НДІ приватного права імені Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 91 с.
19. Можайкіна О. Правовий аналіз врегулювання спору за участю судді. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси і право*. 2018. № 2. С. 174–180.
20. Ухвала про зупинення провадження Жовківського районного суду Львівської області від 08.05.2023 р. у справі № 444/2986/22. за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ майна подружжя, яке придбане та набуто під час проживання у зареєстрованому шлюбі. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/2IOPN>.
21. Ухвала Жовківського районного суду Львівської області від 17.05.2023 р. у справі № 444/2986/22 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ майна подружжя, яке придбане та набуто під час проживання у зареєстрованому шлюбі. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/KATmL>.
22. Про медіацію. Закон України від 16.11.2021 р. № 1875–ІХ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/slWkJ>.
23. Бардаченко Л. Медіація в Україні: практика застосування світових тенденцій. *Правовий тиждень*. 2010. № 1–2. С. 179–180.
24. Борисов Н. Медіація в Україні: начало. *5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння* : зб. ст. / за заг. ред.

- І. Терещенко. Київ : ВАІТЕ, 2019. С. 16–24. *Organization for Security and Co-operation in Europe*. URL: <https://t.ly/rckTB>.
25. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України. *Міністерство юстиції України*. URL: https://t.ly/8tW_d.
26. Матеріали Семінару з питань передання справ для проведення медіації для суддів пілотних судів України (08–09 квітня 2010 року). Київ : [Б. в.], 2010. 36 с.
27. Навроцька Ю. В., Воробець У. Б. Медіаційна угода vs мирова угода в цивільному судочинстві. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 65–73. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.11>.
28. What Happens After A Mediation Agreement Is Signed? (07.01.2023). *Wall & Wall Legal Solutions*. URL: <https://t.ly/GTpWg>.
29. Sample Agreement to Mediate. *ADR Chambers*. URL: <https://t.ly/B1LxS>.
30. Бортнікова А. Г. Медіаційна угода, укладена за результатами вирішення публічно-правового спору в рамках позасудової медіації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6, Т. 2. С. 77–80. URL: <https://t.ly/Pm-bw>.
31. Бурова Л. І. Правова природа медіаційної угоди. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 56–59. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL: <https://t.ly/sUteb>.
32. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 26.02.2020 р. у справі № 753/19085/18 за заявою ОСОБА_3 до ОСОБА_9 про перегляд судового наказу Дарницького районного суду м. Києва за нововиявленими обставинами. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/EjwNH>.
33. Prytyka Y. D. Online-arbitration: the concept, signs and perspectives of implementation in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2018. № 25 (3). P. 186–195. <http://doi.org/10.31359/1993-0909-2018-25-3-186>.
34. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Врегулювання правових спорів онлайн: поняття та сутність, стан впровадження в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30, № 1. С. 213–226. URL: <https://t.ly/Cnw9c>.
35. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві. Дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2022. 444 арк.
36. Про сімейну медіацію. *Асоціація сімейних медіаторів України*. URL: <https://t.ly/FyrR8>.
37. Даниленко П. Сімейна медіація як альтернатива суду. *Юридична газета*. 2019. № 38–39 (692–693). URL: <https://t.ly/cmdLC>.
38. Парнета О., Федик С. Медіація як спосіб вирішення сімейних спорів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1 (25). С. 100–106. <https://doi.org/10.35774/app2021.01.100>.
39. Маліннікова Д. К. Сімейна медіація як ефективний метод вирішення спорів в умовах воєнного стану в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 1. С. 36–40. <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.1/07>.
40. Зінсу О. І. Роль сімейної медіації у профілактиці домашнього насильства. Роль сімейної медіації у профілактиці домашнього насильства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 457–461. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.83>.

41. Головченко А. Роль сімейної медіації в ефективності вирішення сімейних спорів. *Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області*. URL: <https://t.ly/7m0BN>.
42. Переваги проведення медіації у сімейних спорах (07.02.2022). *Координаційний центр з надання правничої допомоги*. URL: <https://t.ly/hw5lK>.
43. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 17.01.2020 р. у справі № 755/7813/19 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дитини. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/lNti6>.
44. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 17.01.2024 р. у справі № 711/2287/21 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визначення місця проживання дітей разом із матір'ю. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/2RnPx>.
45. Постанова Київського апеляційного суду від 23.08.2022 р. у справі № 756/7815/20 за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та встановлення способу та порядку участі батьків у вихованні та спілкуванні з дітьми. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://t.ly/_SM5Q.
46. Романадзе Л. Д. Обов'язкові інформаційно-оціночні зустрічі з медіатором як елемент розвитку медіації в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Юридика, 2023. Т. 2. С. 694–696.
47. Матат А. В. Удосконалення рівня правової культури суспільства як дієвий принцип розвитку правової системи України. *Альманах права*. 2012. № 3. С. 495–499. *Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України*. URL: https://t.ly/056_w.
48. Бондаренко-Зелінська Н. Л. Переваги застосування при врегулюванні сімейних конфліктів за участю військовослужбовців та членів їх сімей комбінованої примирної процедури медіації-консiliaції. *Актуальні проблеми здійснення та захисту сімейних прав та інтересів: виклики війни* : зб. тез Всеукр. кругл. столу (м. Хмельницький, 25 листопада 2023 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 15–17.
49. Особливості врегулювання спорів у МКАС із застосуванням комбінованих процедур «арбітраж-медіація-арбітраж» та «медіація-арбітраж»: Додаток № 2 до Правил медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. *Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України*. URL: <https://t.ly/yXC2J>.

Надійшла до редакції 02.04.2024
Рекомендовано до друку 19.04.2024

Nadiia L. BONDARENKO-ZELINSKA

(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)

The Problems Of Applying The Methods Of Comparative Legal And Historical Analysis In The Field Of Alternative Dispute Resolution

The global processes of international integration and the deepening of cross-border cooperation determined the active implementation of foreign conflict resolution experience into the national mechanism for protecting individual rights. At the same time, the methods of comparative legal and historical analysis in researching ABC and developing a theoretical basis for relevant changes in the law and law enforcement practice are misused. There are rare cases of borrowing foreign experience without considering the cultural, historical and mental characteristics of Ukrainian society. In practice, this leads to numerous problems and reduces the effectiveness of conciliation procedures. The study highlights the relevant issues and outlines ways to solve them. Comparative legal and historical analysis, forecasting, modelling, etc., were used to achieve the above goal. The article examines the problems of implementing ABC methods without proper, thorough comparative legal studies, which should precede the actual implementation of conciliation procedures. Based on the analysis of the domestic law enforcement practice of settling family disputes and the author's own practical experience, the opinions of researchers and practitioners, the existing problems are highlighted, and some ways of solving them are proposed. Special attention is paid to the review of foreign experience in the use of various mediation tools. The specifics of using mediation tools in Ukrainian realities are highlighted. The conclusion that applying combined procedures, in which mediation would be one of the elements, is more effective for Ukrainian society is substantiated. It is emphasised that, from a methodological point of view, the harmonisation of domestic private law instruments with international ones should be based on the conviction that this is really what Ukraine needs. For this, cultural and mental specificities, the national identity of Ukrainian society, modern social realities, and the challenges of war are also important.

Keywords: *scientific research methods, alternative dispute resolution, dispute settlement with the participation of a judge, mediation, conciliation, combined procedures, mediation tools, conflict, dispute, family disputes.*